

(14)
TÜRKİYE-ERMENİSTAN İLİŞKİLERİNİN YENİLENMESİNE
ERMENİ POLİTİKACILARININ TEPKİSİ
Yakub YAKUBOV¹⁴⁸

Ermenistan-Türkiye işbirliği probleminin ermeni politikasında nasıl kalışlandığını araştırmadan önce bu ülkeler arasında ilişkilerin çağdaş tarihine dikkat edilmesi gerekmektedir. 1991 yılında Ermenistanın bağımsız olması ile ermeni probleminde yeni sayfa açılmış oldu.

Türkiye 1991 yılında Ermenistanın bağımsızlığını diğer eski sovet ülkelerinin bağımsızlığını tanıdığı gibi tanımıştır. Fakat iki ülke arasında normal diplomasi bağları kurulamamıştır. Normal diplomasi bağlarının kurulmasının karşısında üç önemli engel vardı. Bunlar Ermenistan yetkililerinin soykırım taleplerinin uluslararası tanınması için gösterdiği çaba, Ermenistan Bağımsızlık Bildirisinde yer alan Türkiye topraklarının bir kısmının Batı Ermenistan olarak gösterilmesi ve Dağlık Karabağ problemidir.

Türkiye ile Ermenistan arasında sınırlar Türkiye tarafından Kelbecerin ermeni işgalinden sonra kapatıldı. Türkiye Cumhuriyetinin yetkilileri defalarla sınırların açılmasının işgalin son bulması sonucunda mümkün olduğunu açıklamıştır.

23 ağustos 1990 tarihinde yürürlüğe giren Ermenistan Bağımsızlık Bildirisinin 11-ci maddesinde belirtilmiştir ki, Ermenistan Respublikası Osmanlı Türkiyesi ve Batı Ermenistanda gerçekleştirilen 1915 yılındaki soykırımının uluslararası tanınması çabalarını savunacaktır. Bağımsızlık Bildirisine 1995 yılında yürürlüğe giren Ermenistan Anayasasında da istinat vardı¹⁴⁹. Ermenistan Parlamentosunda zaman-zaman Türkiye-Ermenistan sınırını belirleyen 1921 yılındaki Kars sözleşmesinin tanınmamasının gerekli olduğu konusunda tartışmalar tekrarlanmaktadı¹⁵⁰. Ermenistanın 1992 yılında o zamanki adıyla Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatına üyeliyi ile sınırların değişmez olarak kaldığını kabul ettiği halde Bağımsızlık Bildirisinde Batı Ermenistan ifadesi ve 1921 yılında Kars sözleşmesinin soru altına alınması Ermenistanın uluslararası görevlerine de zıdd olmaktadır. Ermenistan bağımsızlığını kazandıktan sonra Türkiye ile iyi komşuluk ilişkileri, sınırların dokunulmazlığı ve toprak bütünlüğü gibi problemleri çözen sözleşme imzalamaktan kaçınmıştır.¹⁵¹

Türkiye son yıllarda gelişmekte olan bir dış politika izlemektedir. Fakat bu politik etkinliği hiçte onun tüm taleplere cevap vermesi değildir. Şöyle ki, Türkiyenin Felestin problemindeki tepkisi takdire şayandır.

Türkiye cumhurbaşkanı Abdullah Gülün 6 eylül 2008 tarihindeki Ermenistanda Türkiye-Ermenistan milli futbol takımlarının Dünya Kupası eleme maçını izlemek için gideceğinin açıklanması ile Ermenistanla sınırların açılması kamunun gündemine getirildi. Problem Ermenistan gibi, Türkiye kamuoyunun duyarlı yaşadığı bir problem olduğu için muhalif partileri buna tepkilerini gösterdiler. Fakat Abdullah Gül bu niyetinden vaz geçmeyeceğini bildirdi.

Türkiyenin bu adımından sonra iki ülke ilişkilerinin hemen iyileşeceği konusunda propaganda kampanyası başlandı. Çok ciddi politikaçılar tarafından Ermenistanın işgale son

¹⁴⁸ Azerbaycan Milli Elmler Akademisi, Felsefe, Sosioloji ve Hukuk Enstitüsü, "Politologiya və Siyasi sosiologiya şöbəsi" nin dissertantı, yagubabuyusuf@gmail.com, Tel: (+994 55 202 61 56), (+994 50 613 23 13)

¹⁴⁹ Stephan H Astourian, "From Ter-Petrosyan To Kocharian: Leadership Change In Armenia", Berkeley Program In Soviet And Post-Soviet Studies Working Paper Series, 2000-2001, s. 20

¹⁵⁰ Gerard J. Libaridian, Ermenilerin Devletleşme Sınavı, (The Challenge of Statehood), Çev. Alma Taşlıca, Ankara: İletişim Yayınları, 2000, s. 36

¹⁵¹ Ömer Engin. Lütem ile söyleşi, 2023 Dergisi, Sayı 12, 15 Nisan 2002, s. 29

koyacağı, Türkiye sınırlarını tanıyacağı, ABD ve Fransa gibi büyük güçlerin Türkiyeyi destekleyeceği konusunda açıklamalar da konuşuldu.¹⁵²

Türkiyedeki canfeşanlığın aksine ermeni politikaçıları, özellikle diasporu Abdulla Gülün ziyaretini kendilerinin zaferi gibi kaleme verdiler.¹⁵³ Ermeni cumhurbaşkanı Serj Sarqsyan Abdulla Gülün Ermenistana gelmesinden sonra da bazı açıklamalarında Büyük Ermenistan düşüncesinden vaz geçmediklerini beyan etmiştir.

Tüm bu olanlara rağmen ABD ve Batının baskısı altında Türkiye yetkilileri bu ermeni açılımını devam ettirdiler. 9 ekim 2009 tarihinde Surihte Ermenistan ve Türkiye arasında protokoller imzalandı. Radikal milliyetçi ermeni politikaçıları türk-ermenî protokollerine, Ermenistanın Türkiyenin toprak bütünlüğünü tanınmasına, türk ve ermeni tarihçilerden kurulu 1915 yılında oluşmuş olayları araştıracak bir komissyonun kurulmasına karşı çıktılar. Daşnak Partisinin de fakto lideri Armen Rustamyan, "Eğer halk endişelerimizi paylaşmazsa, biricik başımıza bu yola devam edeceğiz," dedi. Rustamyan, "Fakat eminim ki, Ermeni halkı rejim değişimi talebimizi anlayacak ve bu adımları atmak düne göre çok daha kolay olacaktır," dedi.¹⁵⁴

Ermeni toplumunda gerçekleştirilen anket araştırmaları da protokollere olumlu tepki gösteren kesiminin milliyetçi kesim olduğunu ispatlamaktaydı. Ermenistan hükümeti her ne kadar Türkiye'yle imzalanan protokolleri kamuoyuna "diplomatik bir zafer" gibi yansıtısa da, muhalefet protokolün birçok maddesinin "Ermenistan'ın aleyhine" olduğunu öne sürerek bunlara şiddetle karşı çıkıyor.¹⁵⁵

Protokollere ve Türkiye ile işbirliğine karşı sert tepki diaspor tarafından da keskin belirtilmekte idi. Özellikle, ABD-deki ermeni diasporu Ermenistanda cumhurbaşkanı Serj Sarqsyana ve yandaşlarına Türkiye ile işbirliği politikasına tepki gösteriyor ve ülke içindeki muhalefetle birleşerek süreyi durdurmaya çalışıyorlardı. 31 Ağustos'ta kamuoyuna açıklanan protokollere karşı çıkanlar Türkiye'nin bugünkü sınırlarının resmen tanınması halinde tarihsel toprak taleplerinin dayanaksız kalacağını söylüyorlardır.¹⁵⁶

"Miras" Partisi başkanı Armen Martirosyan 1915 olaylarını araştıracak bir alt komisyonun kurulacak olmasını, "Soykırım"ın tanınması sürecine darbe olarak nitelendirdi. Martirosyan, bu kaygıları nedeniyle partisinin "referandum" talep ettiğini de açıkladı.¹⁵⁷

Protokollerin imzalanmasından sonra internet ve başka haber kaynaklarında ermeni muhalefetinin Türkiye ile işbirliğine tepki gösterdiğine ilişkin haberler ön plana çıktı. Bu haberlerden birinde ülke muhalefetinin protokollerin parlamentoya gönderilmesinden rahatsız olduğu belirtilmekte idi.¹⁵⁸

Ermenistandaki onanma süresi Türkiyedekinden bir az farklıdır. Andlaşma ve kanun teklifleri önce Anayasa Mahkemesine gelir ve burada anayasaya uygunluğu kontrol edilir. 10 ekim 2009 tarihinde İsviçrenin Sürîh şehrinde imzalanan Türkiye-Ermenistan Protokolleri de önce Anayasa Mahkemesinin önüne geldi. Mahkemenin kararı merakla beklenmekte idi ve mahkeme 12 ocak 2010 tarihinde kararını açıkladı. Kararı okuyan mahkeme başkanı Gagik

¹⁵² Celalettin Yavuz, "Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Ermenistan Ziyareti Ermeni Lobisinin Zaferi mi?", TÜRK SAM (www.turksam.org web sayfası,), 4.9.2008.

¹⁵³ Sinan Oğan, " Cumhurbaşkanı Gül'ün Bakü Ziyareti Gönül Alma mı, Yoksa Arabuluculuk Girişimi mi?", TÜRK SAM web sayfası, 27.10.2008. Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin gelişmesi ve Azerbaycan'la ilgili ayrıntılar için bkz: (1) Sinan Oğan, Türk Dış Politikasının Yeni Yönelimi: "Ermenistan Açılımı", TÜRK SAM web sayfası, 28.10.2008.

¹⁵⁴ <http://www.internetajans.com/default.asp?NID=89041>

¹⁵⁵ Ermeniler çözüme nasıl bakıyor? <http://www.cnnturk.com/2009/dunya/09/14/ermeniler.cozume.nasil.bakiyor/543329.0/index.html>

¹⁵⁶ Cenk Başlamış Diaspora açılıma karşı ayaklandı! <http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=1138435&b=Diaspora%20acilima%20karsi%20ayaklandi>

¹⁵⁷ Ermeni muhalefeti, protokolü referanduma götürmek istiyor <http://www.nethaber.com/Dunya/114153/Ermeni-muhalefeti-protokolu-referanduma-goturmek-istiyor>

¹⁵⁸ Ermenistan parlamentinin karşısında protokollere karşı miting <http://anspress.com/index.php?a=2&lng=az&nid=27302>

Harutiunian protokollerin Ermenistan Anayasasına uygun olduğunu açıklarken, kararında protokollerin yürürlüğe girmesini sözde soykırımın tanınması şartına bağladı. Kararda Bağımsızlık Bildirisinin 21. maddesine uygunluğu şart gibi belirtildi. İlgili bildiriye Türkiye'nin doğusu Batı Ermenistan olarak belirtilmekte idi. Kararda ayrıca protokollerle Ermenistanın Karabağ probleminde hiç bir yükümlülük altına giremeyeceği de dikkate alınmıştır. Karara bakınca protokollerde dikkate alınmış komisyonun 1915 yılındaki olayların tartışılması bile mümkün olmayacaktır. Ermeni mahkemesi kararında Büyük Ermenistan hayalini devam ettirmektedir, Türkiye'nin yüzde 50-si Ermenistandır ve bir gün mutlaka "bağımsız Ermenistana katılması gerekir" gibi açıklamalara yer vermekte idi. Mahkeme Türkiye ile ilişkiler bir tarafa diğer taraftan Karabağ probleminde hükümetin tavrına ilişkin sınırlarını belirlemektedir. Mahkemenin kararı mutlak ve karara karşı temyiz yolu kapalıdır. Bu kararla birlikte Ermenistan Meclisinde protokollerin onaylanma süresinin önünün açıldığı, Mecliste sürenin başlaması halinde onaylanmasının da problemsiz bir şekilde gerçekleşeceği belirtilmektedir. Fakat Ermenistandaki genel kamuoyu Türkiye ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin protokolleri tartışmaya açmadıkça Ermeni meclisinde de tartışmaya açılmaması yönündedir¹⁵⁹.

Ermeni mahkemesinin bu kararı bile muhalefet tarafından ciddi tepkilerle karşılanmıştır. Ermenistan Milli Konqresi Anayasa mahkemesinin Türkiye-Ermenistan protokolleri ile bağlı kararını yüz kızartıcı adlandırmakta idi. Ermeni muhalefeti mahkeme kararının içgüdünün ve "Daşnak" Partisinin nüfuzunun reputasyonunun korunmasına yönelik olduğu ve bu, Ermenistan için tuzak olabileceği kanaatinde idi. Ayrıca açıklamalarda, Ermenistan Anayasa Mahkemesi kararı ile Türkiye, Ermenistanla ilişkilerinin normalleşmesi sürecinin bozulmasını Ermenistan hükümetini sorumlu tutulması konusunda Türkiye'ye hediye vermiş oldu.¹⁶⁰

25 şubat 2010 tarihinde Türkiye-Ermenistan protokollerinin onanmasının askıya alınması konusunda karara varıldı. Ermenistan parlamentosu büyük ses çoğunluğu ile Türkiye-Ermenistan protokollerinin askıya alınması konusunda karara vardı. Ermenistan yetkilileri Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin uluslararası ortamda çözülmesinin mümkün olmadığını açıklamıştır. Protokollerin imzalanma sürecinin Ankara tarafından gereksiz olarak uzatıldığı için Ermenistan bu konudaki ilgili kararını açıklamıştır. Belirtmek isteriz ki, Ermenistan parlamentosu tarafından yürürlüğe giren belge uluslararası uzlaşmaların onanmasını, ayrıca imzalanma prosedurunun da durdurulmasına olanak sağlamaktadır.¹⁶¹

Protokollerin imzalanmasından sonra Serj Sarqsyyan başka ülkelerde yaşayan Ermenilerin konu ile ilgili görüşlerini anlamak için turneye çıktı. Turnenin amacını Serj Sarqsyyan şöyle açıkladı: "Tüm dünya hala Türkiye-Ermenistan protokollerinin etkisi altındadır. Tabii ki, bu problem ile ilgili görüşler farklıdır. Bugün baş verenler, bizi destekleyenler ve desteklemeyenler tarafından dikkatlice değerlendirilmektedir. Biz Ermenistan ve diaspora arasında "hiç bir anlaşmazlığın olmadığını"¹⁶² ispat etmek zorundayız. Fakat Serj Sarqsyyanın turnesi onu ispat etdi ki, farklı ülkelerde yaşayan Ermeniler hiç de aynı görüşte değildirler¹⁶³.

Serj Sarqsyyan Nyu-York'da, ABD-in batısındaki ve Kanadadaki Ermeni birliklerinin temsilcileri ile görüştü. Bir grup Ermeni ise S. Sarkisyanın oturduğu otelin önünde protesto

¹⁵⁹ Doç. Dr. Sedat Laçiner Ermenistan Anayasa Mahkemesi ve Protokoller Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu SALI 9 MART, 2010 www.usak.org.tr

¹⁶⁰ Ermeni müxalifeti Konstitüsüya məhkəməsinin qərarını "biabırçı" adlandırdı <http://deyerler.org/47471-ermjn-mxalifeti-konstitüsüya-mjhkmjsinin-qjardnd-biabdrgd-adlanddrdd.html>

¹⁶¹ Ermeni deputatlar Türkiyə-Ermənistan protokollarının ratifikasiyasının dayandırılmasına dair qərar qəbul etdi <http://deyerler.org/50213-ermjni-deputatlar-tgrkiy-ermjnistan-protokollardndn-ratifikasiyasndndn-dayandrdldmasna-dair-qjrar-qjbul-etdi.html>

¹⁶² Sarkisyan erməni xalqına müraciət edib <http://anspress.com/index.php?a=2&lng=az&nid=14062>

¹⁶³ Serj Sarkisyan Livanda etiraz aksiyası ilə qarşılanıb http://az.apa.az/xeber_Serj_Sarkisyan_Livanda_etiraz__165367.html

gerçekleştirmiştir. Onlar ellerinde “Ermeniliyin geleceği için taviz verilemez!”, “Protokollere hayır!”, “Sahtekarlığa hayır!”, “Hiyanete hayır!” sözleri yazılı pankartlar tutuyorlardı.¹⁶⁴

Tüm zorluklara aldırmadan ermeniler protokollerin onanması sürecinde söz sahibi olmağa çalışıyorlardı. İşbu protokollerin onaylanması esasında onların çıkarlarına cevap vermektedir. Ayrıca, Ermenistan bununla Dağlık Karabağ probleminde Türkiye'nin Azerbaycanı destekleme pozisyonunu sonlandırmaya çalışıyor. Türkiyede protokollerin içeriği ile ilgili ciddi görüşler Azerbaycanın sert tepkisinden sonra derinleşti. Azerbaycan Respublikası cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyevin gösterdiği sert tepki Türkiyede bu protokollerin öforuna kapılmış bir çok politikaçını uyandırdı.¹⁶⁵

Protokollerle ilgili Türkiye halkının büyük çoğunluğu Azerbaycanın yanında yer aldı. Bir sıra sağ görüşlü insanlar bunun bir ABD ve İsrail projesi olduğu, ayrıca Rusya ve Avrupa Birliyi Türkiye'nin çöküşüne sebep olacak bu protokollerde ilgili olduğu gibi görüşlerini seslendirirdiler. Protokollerin imzalanmasından bir sene sonra olanlar bu sözlerin hakikat olduğunu ispat etmekte idi.

Malesef bugün Türkiye kamuoyunda ermeni politikaçıların manevralarına yanılan ve ermenilerin esas amaçlarının ne olduğunu anlayamayan kesimlerde mevcuttur. Biz AKP-ni sorgulamaktan ve duygularımızdan uzak bir sonuca varmaktayız. Ermeni politikaçıları Türkiye ile işbirliğinde farklı yönlerde olsa da her biri ayrılıkta radikaldirler. İster işbirliği yandaşları, isterse de ona tepki gösterenler Ermenistanın bu konuda kaybetmesini istememektedir. Bazı kesimler kendiliğinden ermeniler Türkiye'nin tam çökdürülmesi ve soykırımın tanınması mücadilesine bununla zarar vermektedirler. Bazıları ise protokollerin görünürde teslimiyetçi yönlerinin olduğuna bakmayarak makbul olduğunu düşünmektedirler. İşbu, protokollerin kabulü ve Ermenistanın Türkiye ile işbirliği Türkiye'ni Azerbaycandan uzaklaştırmaktadır. Aslında bununla ermeniler bölgede bu iki kardeş ve müttefik ülkenin gelecek yaşamındaki tehlikesizliğine büyük bir darbe indirmekte idi. O zaman her iki tarafın görüşü içeriğine göre geleneksel ermeni düşüncesinden dışarı çıkmamaktadır. Esasına bakılırsa Türkiye-Ermenistan yakınlaşması ermeni politikaçıların manevra olanaklarını artırabilir. Azerbaycan devletinin yetkilileri buna ilişkin kendi önlemlerini almış ve gerekli tepkilerini belirtmişlerdir. Şimdi bu konuda Türkiye devletinin ve kamuoyunun doğru kararlar almasına gerek duyulmaktadır.

Türkiye hükümetinin probleme real bakması zarureti ondan ileri gelmektedir ki, ermeni politikasında türkların taviz vermesine karşı teşekkür duygusu yaranmamakta, hatta ermeni saldırganlığı daha da güçlenir. Bu bakımdan ermeni siyasi analitik düşüncesinin ermeni-türk işbirliğine ve genel olarak bu süreçte tepkisi merak doğurmaktadır. Ermeni politikaçılarından Qagik Ter-Arutunyan yazısında ermeni özniteliğinin yüzünü belirtmektedir.¹⁶⁶ Yazarın düşüncesi Obamanın iktidara gelmesinden sonra dünyada bir “yeniden yüklenme” süreci başlanmıştır. Bu süreçte biri birine karşı oldukça radikal konumda olan devletler arasında bile işbirliği yavaşmaları gözükmektedir. İşbu “yeniden yüklenme” Türkiye'ni de kapsamaktadır. Probleme bu prizmadan bakan yazara göre Türkiye'nin Ermenistanla işbirliğinde bir motivasyonu mevcuttur. Qagik Ter-Arutunyanın düşüncesi gereğince Türkiye “ermenilerin, kürdlerin, assurilerin soykırımını hayata geçirmiş”¹⁶⁷ bir ülke gibi “aranılmakta olan zanlıya” benzemektedir. Bundan sonra ermeni politikaçısı ermenilerin nankörlük özniteliğine sadık olarak Türkiye'ni yine “gangren” olan bir vücuda benzetmektedir. Daha sonra Qagik Ter-Arutunyan Türkiye'nin ermenilerle işbirliği politikasında bir neosmançılık gördüğünü açıklamaktadır. Ayrıca ermeni politikaçısı ermenilerle türklar arasında işbirliği Bakü tarafından iyi karşılanmamaktadır ve Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinin kötüleşmesine sebep olmuştur. Buna istinaten Qagik Ter-Arutunyan Türkiye ile ilişkilerin

¹⁶⁴ Serj Sarkisyan Nyu-York və Kanada da etirazlarla qarşılaşdı <http://deyerler.org/38948-serj-sarkisyan-nyu-york-vjj-kanada-da-etirazlarla.html>

¹⁶⁵ Prezident İlham Əliyevin Azərbaycan Televiziyasına müsahibəsi Azərbaycan.- 2009.- 10 ekim.- S. 1.

¹⁶⁶ Гагик Тер-Арутюнян РА-Турция:Контекст отношений <http://www.noravank.am>

¹⁶⁷ Yənə orada

ermenî soykırımı tanınması şartıyla iyileştirilmesinin ülkesinin yararına olduğunu düşünmektedir. İşbu, olaydan dolayı Türkiye ile Ermenistan arasındaki işbirliği Azerbaycanı Dağlık Karabağ konusunda çaresiz bırakacaktır.

Türkiye-Ermenistan ilişkilerine deyinenden biri de Ruben Melkonyandır. Ruben Melkonyan kendi yazısında Türkiye-Ermenistan protokollerine ilişkin görüşünü açıklamaktadır.¹⁶⁸ Yazarın ilk deyineneğimiz görüşü “ermenî soykırımı gerçeği hiç bir zaman tartışma konusu olamaz”¹⁶⁹ sözleridir. Konumunu belgelemek için Ruben Melkonyan Ermenistan cumhurbaşkanı Serj Sarkisyandan vecize getiriyor ki, ermenî cumhurbaşkanı da soykırımın inkar edilmezliğini belirtmiştir ve oluşturulan alt komisyonun tarihçilerden kurulu olmadığını söylemiştir.¹⁷⁰ Ruben Melkonyan bildiriyor ki, protokollere istinaten alt komisyon iki millet arasında güvenin oluşması konusunda yalnız o zaman doğru adım atmış olur ki, ermenilerin sahte soykırımının sonuçları ortadan kaldırılmış olsun. Ermenî yazar taleplerinde bir az daha ileri giderek soykırımın tanınması ile iş bitmemelidir demektedir. 1920 yıllarında sürgün edilen, 1937-38 yıllarında Dersim ihtilalinin yatıştırılmasında ve 1941 yılında “emlak vergisi” neticesinde maddî ziyan uğrayan ermenilerin de hakları geri iade edilmelidir. Görünen o ki, Ruben Melkonyan klasik ermenidir. Milletinin başka temsilcileri gibi onun da talepleri bitmemektedir. Ermenî yazar ermenilerin zarar görmüş bir yırtıcı yüzünü kendi yazısı ile doğrulamıştır.

Ermenistan dış politikasının bazı konseptual ilişkileri hakkında yazan Sergey Minasyan da Ermenistan-Türkiye ilişkilerine deyinmiştir.¹⁷¹ Yazar Türkiye devletini Ermenistan politikasını üçüncü devletten yani Azerbaycandan bağımlı etmekte günahlandırmaktadır. Onun sözlerine istinaten göre Türkiye Ermenistanla politika ilişkilerinde Azerbaycandan uzak durması gerekir.

Ermenî yazarlarından Ruben Safrastyan da ermenî-türk ilişkilerini ışıqlandırmıştır. Fakat onun işbu konuya yaklaşma tarzı esasen teorik yorumlamadan oluşmaktadır.¹⁷² Ruben Safrastyan Türkiyenin uzun müddet Ermenistanla ilişki kurmamasını hiçte hoş karşılamamaktadır. Yazar Türkiyenin Ermenistanla ilişkiler kurmasını bazı şartlara bağladığı görüşündedir. Bu şartların var oluşu ise karşılıklı ilişkilerin yapılmasına kğtö etki yapmaktadır.

Hayk Demyan ise Türkiye-Ermenistan ilişkilerini bölgedeki olayları dikkate alarak araştırmıştır.¹⁷³ Burada direk protokollerden ve çağdaş Türkiye-Ermenistan işbirliğinden konuşulmamaktadır. Fakat ilişkilerin tarihine deyinilmiş ve problemlerin ermenî bakış prizmasından araştırılmıştır. Genel olarak, Türkiye ve türklere ilişkilerinde ermenilerin şuan için tutmuş oldukları tavırlarında bile humanizme yer verilmemektedir. Ermeniler protokollerin imzalanmasından sonra bile türklere karşı sadırı içerikli yazılarının sayısını daha da artırmışlardır.

Görünür de Türkiye-Ermenistan işbirliği müşahede edilse bile ermeniler kendi işlerini durdurmaktan devam ettirmektedirler. Ermenî diasporu ve onun lobbisi sahte ermenî soykırımı problemini ABD Kongresinin Nümayendeler Palatasının Dış İlişkiler Komisyonuna çıkardı. Burada ABD-in de bazı çıkarlarının olması istisna değildir. Çünkü tüm baskıları aldırılmadan Türkiye Karabağ şartını gündemde tutmaktadır. Fakat Türkiyede sahte ermenî soykırımı projesinin birinci aşamasının geçmesi itirazlara sebep oldu. Yenilikçi yazarlar ise Azerbaycanın önemine bundan sonra daha çok dikkat edilmesinin gerekli olduğunu bu ve ya

¹⁶⁸ Рубен Мелконян Об армяно-турецких протоколах <http://www.noravank.am>

¹⁶⁹ Үенә орادا

¹⁷⁰ Үенә орادا

¹⁷¹ Сергей Минасян Некоторые концептуальные основы внешней политики Армении <http://www.noravank.am>

¹⁷² Рубен Сафрастян Армяно-турецкие отношения: попытка теоретической интерпритации с позиции реалистической школы (вводные замечания) <http://www.noravank.am>

¹⁷³ Гайк Демоян Некоторые аспекты армян- турецких отношений в контексте региональных процессов <http://www.noravank.am>

başka tarzda ifade etdiler. Esasına bakılırsa Azerbaycandaki bazı kesimlerin görüşüne göre Ermenistan bu protokollerle sadece bir oyun oynuyor. Bu oyunun esas amacı ise sahte soykırımın kabul ettirilmesi ve Türkiye'nin Azerbaycanı desteklemesini sonlandırmaktır. Azerbaycan basınında bu konu ile ilgili çıkan yazıların birinde şöyle denmektedir: “Çok kısa sürede Türkiye bu belgenin görüşülmesi için Büyük Millet Meclisine gönderdi. Fakat Ermenistan bu problemde aceleci davranmamayı tercih etti. Sanki, sınırların açılması onun için değil, Türkiye için hayati ehemmiyet taşımaktadır. Ermenistan Anayasa Mahkemesi (KM) protokollerin onanması için yeşil ışık yaktı. Fakat anlaşılan o ki, KM bu razılığını özel şartlarla vermiştir. Doğrudur, Ermenistan politikaçıları bunu inkar etmekte ve KM-in şartsız razılık verdiğini bildirmektedirler. Nasıl olursa-olsun, Türkiye Ermenistanı “şımarıklık” etmemeye çağırmıştır. Eğer KM-in kararında değişik hiç bir şey yoksa, o zaman Ermenistan bunu kullanarak Türkiye'nin işi “uzatdığı”ndan dolayı neden sessizliğini bozmuyor? Çünkü bu protokoller sadece iki devletin resimleri arasında imzalanmamıştır ve bu senette aracı devletin de imzası vardır, imza atma töreninde AGİT Minsk Grubunun eşbaşkan ülkelerinin saygıdeğer resimleri katılmışlardır. Acaba sınırların açılması için büyük çaba harcayan bunun için kapıları çalan, ağaların karşısında göz yaşı döküb, yardım isteyen Ermenistan niye şımarıklık etmektedir? Demek ki, protokollerde Ermenistanı tatmin etmeyen bir takım meseleler mi var. Eğer Türkiye muhalefetinin, ayrıca bizim de politikaçıların bir kısmının belirttiği gibi, bu belge yalnız sınırların açılmasına hizmet etmekteyse, o zaman mantıkla Ermenistan bu protokollerin imzalandığı gün onanması gerekirdi. Belgenin imzalandığı günden fazla bir zaman geçse bile belge Ermenistan parlamentosuna iletilmemiştir. Hatta ermeni resimlerinden seslenen bilgilere istinaten belge Türkiye Büyük Millet Meclisinde onandıktan sonra Ermenistan parlamentosuna iletilecektir. Bu ne demektir? Sınırların açılması Türkiye için tanınan imtiyaz mıdır? Hayır. Bu protokollerin yürülmeye girmesi bölgede yeni bir sayfanın açılmasına sebep olacaktır. Protokolde Ermenistanın bu aşamada “soykırımı” ve toprak taleplerini bırakmasının gerekliliğini dikkate alan şartlar mevcuttur. Bu tür taleplerden geri adım atmak ise Ermenistanı Ermenistan olmaktan çıkarır. “Soykırım” yoksa, ermeni diasporu yoktur, toprak talebi yoksa, “Büyük Ermenistan” da yoktur anlaşılmaktadır. Önceki Ermenistan olmazsa, tabii ki, Karabağ problemi de çözüme ulaştırılmış olacaktır. Fakat Karabağ problemine kadar protokoller Ermenistanı seçim karşısında bırakmaktadır. Bu seçimle ilgili Ermenistan kendi başına karar veremez. Onun ağaları da bu problemde kendi beklentilerini temin etmelidirler ki, Ermenistana onanma için yeşil ışık yaksınlar. Eğer bu olursa, o zaman Ermenistan kendi için vazgeçilmez bazı taleplerinden, ayrıca Karabağdan imtina etmiş olacaktır. Aksi durumda ise, sınırların açılmamasının sorumluluğu Ermenistanın üzerine düşecek ve Kıbrıs probleminde olduğu gibi, Türkiye uluslararası güçlerin baskısından kurtulacaktır.”¹⁷⁴

Kullanılmış Dökümanlar:

1. Celalettin Yavuz, “Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Ermenistan Ziyareti Ermeni Lobisinin Zaferi mi?”, TÜRKSAM (www.turksam.org web sayfası,), 4.9.2008.
2. Cenk Başlamış Diaspora açılıma karşı ayaklandı! <http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=1138435&b=Diaspora%20acilima%20karsi%20ayaklandi>
3. Ermenistan parlamentosunun karşısında protokollere karşı protesto <http://anspress.com/index.php?a=2&lng=az&nid=27302>
4. Ermeni muhalefeti Anayasa mahkemesinin kararını “biabırçı” adlandırdı <http://deyerler.org/47471-ermjni-mgxalifjti-anayasa-mjhkjmjsinin-qjrrardnd-biabdrgd-adlandrdd.html>

¹⁷⁴Ürfan Məmmədli Türkiyə-Ermənistan protokollarının aqibəti
<http://www.zamalmn.az/az/yazarDetay.do?haberno=28262>

5. Ermeni deputatlar Türkiye-Ermenistan protokollerinin onanmasının durdurulmasına ilişkin karar kabul etti <http://deyerler.org/50213-ermjni-deputatlar-tgrkiyj-ermjnistan-protokollerdndn-onanmasdndn-dayandrdlmasdna-dair-qjrar-qjbul-etti.html>
6. Ermeniler çözüme nasıl bakıyor? <http://www.cnnturk.com/2009/dunya/09/14/ermeniler.cozume.nasil.bakiyor/543329.0/index.html>
7. Ermeni muhalefeti, protokolü referenduma götürmek istiyor
8. Gerard J. Libaridian, Ermenilerin Devletleşme Sınavı, (The Challenge of Statehood), Çev. Alma Taşlıca, Ankara: İletişim Yayınları, 2000, s. 36
9. Cumhurbaşkanı İlham Aliyevin Azerbaycan Televiziyasındaki demeci Azerbaycan.- 2009.- 10 ekim.- S. 1.
10. Sarkisyan ermeni millete müracatda bulundu <http://anspress.com/index.php?a=2&lng=az&nid=14062>
11. Serj Sarkisyan Livanda protestoyla karşılandı http://az.apa.az/haber_Serj_Sarkisyan_Livanda_etiraz__165367.html
12. Serj Sarkisyan Nyu-York ve Kanada da tepkilerle karşılandı <http://deyerler.org/38948-serj-sarkisyan-nyu-york-vjj-kanada-da-etirazlarla.html>
13. Sinan Oğan, “Cumhurbaşkanı Gül’ün Bakü Ziyareti Gönül Alma mı, Yoksa Arabuluculuk Girişimi mi?”, TÜRK SAM web sayfası, 27.10.2008. Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin gelişmesi ve Azerbaycan’la ilgili ayrıntılar için bkz: (1) Sinan Oğan, Türk Dış Politikasının Yeni Yönelimi: “Ermenistan Açılımı”, TÜRK SAM web sayfası, 28.10.2008.
14. Sedat Laçiner Ermenistan Anayasa Mahkemesi ve Protokoller Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu PAZARTESI 8 MART, 2010 www.usak.org.tr
15. Stephan H Astourian, , “From Ter-Petrosyan To Kocharian: Leadership Change In Armenia”, Berkeley Program In Soviet And Post-Soviet Studies Working Paper Series, 2000-2001, s. 20
16. Ömer Engin. Lütem ile söyleşi, 2023 Dergisi, Sayı 12, 15 Nisan 2002, s. 29
17. Ürfan Memmedli Türkiye-Ermenistan protokollerinin sonucu <http://www.zamalmn.az/az/yazarDetay.do?haberno=28262>
18. <http://www.internetajans.com/default.asp?NID=89041>
19. <http://www.nethaber.com/Dunya/114153/Ermeni-muhalefeti-protokolu-referanduma-goturmek-istiyor>
20. Гагик Тер-Арутунян РА-Турция:Конртекст отношений <http://www.noravank.am>
21. Гайк Демонян Некоторые аспекты армян- турецких отношений в контексте региональных процессов <http://www.Noravank.am>
22. Рубен Мелконян Об армяно-турецких протоколах <http://www.noravank.am>
23. Рубен Сафрастян Армяно-турецкие отношения: попытка теоретической интерпритации с позиции реалистической школы (вводные замечания) <http://www.noravank.am>
24. Сергей Минасян Некоторые концептуальные основы внешней политики Армении <http://www.noravank.am>

ÖZET

Makale çok gündem de olan bir konuya Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin yeniden gelişmesine ermeni kamuoyunun tepkisini ele almaktadır. Makalede Ermenistan politikaçıların ve partilerinin, ayrıca ictimai politikaçıların probleme yaklaşma tarzı öğrenilmiş, ayrıca farklı farklı araştırmacıların da düşüncelerine istinat edilmiştir. Makalede Azerbaycan yetkililerinin de bu işbirliğine bakışına, ayrıca ermeni açılımına giden yolun tefsirine de yer verilmiştir. Araştırma zamanı yeteri kadar zengin kaynaklara istinat edilmiştir.